

משנת הרה"ג שאול ישראלי זצ"ל הלכות תרומות ומעשרות*

- א. פירות ממין אחד, שיש הבדל כלשהו ברמת החיוב שלהם, אין להפריש מזה על זה, משום שהדבר דומה להפרשה מן הפטור על החיוב¹.
- ב. פירות שגמר מלאכתם היה בארץ לשם יצוא לחו"ל – חייבים בתרו"מ רק מספק². אך למרות זאת אין להגדיר את הפירות הללו כ"פטור", ואפשר להפריש מהם על פירות המיועדים לשיווק בארץ³. והדבר דומה להפרשה מדבר שנגמרה מלאכתו על דבר שלא נגמרה מלאכתו שאף שמסיבות שונות אסורה לכתחילה – הרי היא מועילה בדיעבד⁴, למרות שאנו מגדירים את מה שלא נגמרה מלאכתו כ"פטור"⁵.
- ג. אם נוצרה תערובת טבל ותרומה, ובתערובת זו הטבל הוא המיעוט והתרומה

- * פסקי הלכה אלו, של מרן הגר"ש ישראלי זצ"ל, מבוססים על סיכומים שכתבנו לאחר פגישות עם רבנו זצ"ל, בשנים תש"ן-תשנ"ב. סיכומים אלו לא היו לנגד עיניו של רבנו, ועל כן הדברים הנכתבים כאן הם באחריות השומעים והמסכמים.
- רוב פסקי ההלכה הללו שולבו בחוברת "הפרשת תרומות ומעשרות במערכת הציבורית", ועל כן בתחילתן של רוב ההערות מופיעה הפניה למקום בו נידונה השאלה בחוברת זו.
1. פרק ו (סעי' 4). נראה שהוראה זו מבוססת על דברי התוס' (בכורות יב ע"א ד"ה טבלים), שכתב שאין להפריש מ"לקוח" על תערובת של פטור וחיוב, למרות ששניהם דרבנן מאותה דרגה, ואלו דבריהם: "כשהאחד נוטה לצד חיוב או לצד פטור יותר מחבירו, קרי ליה חיוב על פטור". ובדומה לכך כתבו התוס' בב"מ (פ"ח ע"א ד"ה תבואת).
2. עי' מאמרו של רבנו "בחיוב תרו"מ בפירות א"י המיועדים ליצוא לחו"ל" ("התורה והארץ" ב' עמ' 140-125).
3. עי' מאמרו של רבינו שם (עמ' 140). והסביר שם שיצוא אינו מוגדר כ"פטור", מפני שבעצם הוא חייב במעשרות, אלא שהמירוח לא גמר את החיוב, ואכן, אם יחזור בו ויאכל את הפירות הללו בארץ – יהיה חייב לתקנם (עי' שם עמ' 135-134. ועי' כרם ציון פרק כה, גאון צבי ס"ק א). וכן הדין בלקוח, שאם חזר המוכר ולקחו – חייב בתרו"מ מדאורייתא (עי' תוס' ב"מ פח ע"א ד"ה תבואת; כרם ציון פרק כו סעי' ה).
4. תרומות (פ"א מ"י).
5. פרק ח' (סעי' 4). וצ"ע ממה שנאמר במסכת מנחות (סו ע"ב), שאין להפריש ממירוח גוי על מירוח ישראלי. אך שם הדין הוא כך מפני שמירוח הגוי מפקיע את החיוב באופן שלא יוכל לחזור ולהתחייב. עוד צ"ע ממה שנאמר בדין לקוח, שאם יחזור המוכר ויקנה את הפירות – יחזור להם חיוב דאורייתא, ואעפ"כ נכתב בשו"ע (יו"ד סי' שלא סעי' סא וש"ך ס"ק פט), שאין להפריש מן הלקוח על שאינו לקוח. ונראה לחלק ולומר, שלא כתב כך בשו"ע אלא במקרה שאין בידו לחזור ולחייב את הלקוח בתרו"מ, כגון שמכרו. אבל בנ"ד, הרי מדובר במקרה שבידם של הבעלים לחזור בהם ולא לייצא את מה שייעדו ליצוא.

- היא הרוב – מדאורייתא הטבל בטל ברוב התרומה וחיובו בתרו"מ הוא רק מדרבנן. ולכן אי אפשר להפריש את הטבל הזה כתרומה על פירות אחרים.⁶
- ד. במצב שבו אין לרבנות שליטה מלאה על השווקים, ומתוך כך מסתמכים בהפרשה על שיטות דחוקות – עדיף שכולם ימכרו טבל גמור ויודיעו לצרכנים שעליהם להפריש בעצמם. וזאת כדי למנוע מצב בו הציבור סבור בטעות שהרוב המכריע של הפירות שבשווקים מתוקנים כדין, ולא מקפיד לעשר את מה שהוא קונה.⁷ וכן במקרה שיש חשש להכשלת הקונים בהפרשה מן הפטור על החיוב, עדיף שלא להפריש כלל.
- ה. החובה להפריש תרומה מן היפה היא מדאורייתא. אך החובה להפריש את המעשרות (מעשר ראשון, מעשר שני ומעשר עני) מן היפה⁸ – היא מדרבנן.⁹ אך מעשר ראשון ומעשר עני, במקרה בו פטורים מנתינתם מחמת הספק – אין צורך להקפיד בהם על הפרשה מן היפה¹⁰. אך הנותן ללוי ולעני את דמי המעשר, יכול להפריש גם את המעשרות הללו מן הרע, אם ישלם להם לפי היפה¹¹.
- ו. גם כיום צריך לתת את המעשר הראשון ללוי.¹²
- ז. בהפרשת תרו"מ בזה"ז, למרות שהיא מדרבנן, אין להסתמך על "ברירה", משום שעיקרן מדאורייתא¹³. וכן הדין אפילו בירקות. לכן¹⁴, בהפרשה במעריך מיון, עדיף להפריש בסוף התהליך, שלא מן המוקף ומשאינו גמור על הגמור, מאשר להסתמך על "ברירה". וכן הפרשה על תנאי, שהיא לא תחול אם תגרום מכשול של תערובות לאחר – נחשבת ל"ברירה", ואין להנהיג אותה.
- ח. הכנת נוסח הפרשה כתוב, והמשגיח רק יאמר: "כל ההפרשות יחולו כפי שנכתב בנוסח שברשותי", ניתן בשעת הדחק לסמוך על דעת החזו"א הסובר שהדבר מועיל¹⁵.
6. פרק ט' (סעי' 2).
7. פרק י' (סעי' 2 בהערה). פגישה מט' בתמוז תשנ"א.
8. רמב"ם (מעשר פ"א ה"ז, מע"ש ונט"ד פ"א ה"ב); שו"ע (יו"ד סי' שלא סעי' נב ובהגר"א ס"ק צו).
9. פרק י"א (סעי' 1).
10. פרק י"ד (סעי' 1); "התורה והארץ" (ח"ב עמ' 98 הע' 3). כשם שאין צורך להפריש תרומה מן היפה בזה"ז (שו"ע שם), וכשם שאין צורך מעשר שני מן היפה בשעה שפודים אותו על פרוטה (משמעות השו"ע, שחייב הפרשה מן היפה רק במעש"ר ומ"ע).
11. פרק י"ד (סעי' 1).
12. פרק י"ד (סעי' 5). ועי' מאמרו של הרב יהודה הלוי עמיחי ("אמונת עיתן 5 עמ' 17-20).
13. פרק טז (סעי' 2). ועי' בהרחבה במקורות שם. פגישה מיום ט' בתמוז תשנ"א.
14. עי' פרקים: ה, י, יב.
15. פרק י"ז (סעי' 2) עפ"י חזו"א (דמאי סי' טו ס"ק י). וכך הנהיג רבנו בתקופת רבנותו בכפר הרא"ה. סדר ההפרשה תלוי על הקיר בבית הכנסת.

ט. בדין "ראשית ששייריה ניכרים" (דהיינו: שיהיה ברור מהי התרומה ומהם הפירות המתוקנים)¹⁶ די בכך שהשיריים ניכרים כלפי שמיא, ואין הכרח שיהיו ניכרים גם לאדם¹⁷.

י. כל בחור ישיבה מוגדר כ"עני", אף אם הוריו עשירים ומפרנסים אותו¹⁸. וכן הדין אף אם יש על שמו חסכוניות לדירה וכדו', מפני שהוריו אינם מרשים לו להשתמש בכסף זה לפני הזמן.

יא. כל חקלאי יכול לעשות הסכם עם ישיבה, להקנות לה את מעשר העני ולקנות אותו מחדש במחיר סמולי¹⁹. הקנין יוכל להיות ע"י הנחה של המעשרות בשטח שהוקנה לישיבה, ואין צורך להחמיר ולדרוש שהחצר תהיה משתמרת לדעתו של הקונה²⁰.

יב. אף שאין לעשר ממין על שאינו מינו, ניתן לעשר מזן אחד על זן אחר, גם אם הצבע והמבנה שונים (כגון: בשזיפים). אבל אם יצרו מין חדש ע"י הכלאה של שני מינים שונים – אין לעשר ממנו על אחד מאותם מינים, אא"כ יוגדר שזהו ממש אותו מין.

16. תרומות (פ"ג מ"ה).

17. פרק יח (סעי' 4).

18. עי' "אמנות עתיך" (גליון 12 עמ' 16-18).

19. עי' "התורה והארץ" (ח"ב עמ' 99-100). וכן כתב הרב קוק זצ"ל (משפט כהן סי' לו).

20. בשו"ע (ח"מ סי' ר סעי' א) מובאת מחלוקת גדולה בין הראשונים, וכן בין בעלי השו"ע, אם חצר קונה כאשר אינה משתמרת לדעתו של הקונה. והשו"ך (סי' א) הסיק שמכיון שזהו ספיקא דדינא, יש להחמיר. אעפ"כ הורה רבנו להקל בנתינת מעשר עני בכה"ג. (ועי' "התורה והארץ" ח"ב עמ' 58-60, וכן בעמ' 84).